

Šemso Tucaković

VRIJEDNOSTI SLOBODE, ISTINE I PRAVDE¹

VALUES OF FREEDOM, TRUTH AND JUSTICE

Sažetak

Koje sve vrijednosti djeluju kao centralni orijentiri ponašanja ljudi i njihovih zajednica pitanje je koje više od dvije hiljade godina zaokuplja pažnju brojnih mislilaca. Na to pitanje pokušavali su odgovor dati grčki filozofi, nenadmašni retoričari drevnog Rima, predstavnici njemačke klasične filozofije, ali i brojni istraživači tajni postojanja i organiziranja ljudi modernog doba. Na našim prostorima nije, međutim, bilo do sada poniranja u ovu značajnu preokupaciju filozofskog mišljenja i promišljanja. Otuda knjiga prof. dr. Muslije Muhovića Uvod u aksiologiju (aksios = vrijednost i logos = nauka), koja se nedavno pojavila u našim knjižarama, predstavlja uistinu pionirsko štivo. To je prvo filozofsko istraživanje fenomena vrijednosti na našim prostorima i kao takvo označava utemeljenje aksiologije u krug filozofskih disciplina i na području Bosne i Hercegovine.

Summary

The issue of values serving as central landmarks of the behaviour of people and their communities has preoccupied thinkers in the past two thousand years. Greek philosophers, unsurpassable rhetoricians of Ancient Rome, representatives of German classical philosophy, as well as many explorers of the

¹ Prikaz knjige prof. dr. Muslije Muhovića *Uvod u aksiologiju*,

secrets of existence and organization of people of the modern age tried to answer that question. However, no such attempts have been made in our area. For that reason, the book by Prof. Dr. Muslija Muhovic "An Introduction to Axiology" (axios = value; logos = science) represents a pioneer work. That is a true philosophical research of the phenomenon of values in our area, and as such, it is the basis of axiology in the philosophical thought of Bosnia and Herzegovina.

Naš svakodnevni vokabular prepun je pojmova poput "vrijednost", "vrednota", "bezvrijedno", "vrijednosni sustav" ljudskih djelovanja i slično. Ono što je za jedne vrijedno za druge je bezvrijedno; loše i dobro se smjenjuju kao neumitni orijentiri ljudskog ponašanja i postojanja.

Šta su zapravo vrijednosti, kakva je njihova suština, koji je njihov smisao, odakle su im korijeni – vječne su dileme za čijim rješenjem su tragali veliki mislioci minulih stoljeća. Za Sokrata je najveća vrijednost znanje. Za Platona najveća vrijednost je ideja dobra. A dobro su mudrost, hrabrost, pravednost. Bez njih čovjek uistinu ne bi bio ono što jest. A sve te vrijednosti su sadržane u ideji dobra. Zato je ideja važnija od samog bića. Za Protagoru i Marxa najveća vrijednost za čovjeka je sam čovjek. Za Aristotela i Kanta sloboda je vrhunska vrijednost. Kant ukazuje na još tri vrijednosti: vrijednost istinitog, vrijednost dobrog i vrijednost lijepog. Profesor Muslija Muhović, akribijom dvostrukog doktora nauka (doktor je filozofije i političkih nauka), svojom knjigom, trinaestom po redu, pod naslovom *Uvod u aksiologiju*, iznosi pred čitaoca vlastite kritičke uvide u mnoga dosadašnja učenja o vrijednostima i iznosi vlastito mišljenje o toj vječnoj temi ne samo filozofije nego i svakidašnje ljudske praktične aktivnosti.

Sva dosadašnja učenja o vrijednosti(ma) Muhović svrstava u tri grupe. Jednu grupu čine oni naučnici, uglavnom sociolozi i psiholozi, koji zagovaraju takozvane pozitivne vrijednosti. To su interesi, obaveze i dužnosti. Vrijedno je ono što zadovoljava neku ljudsku potrebu ili interes. Druga grupa filozofa smatra da se pomoću vrijednosti emanira stvarnost ljudske autonomije i slobode. Te

vrijednosti su osnova postojanja čovjeka kao društvenog bića. Konačno, treća grupa filozofa insistira na ontološkoj i aksiološkoj determinaciji, pa se shodno tome čovjek determinira ne samo kao ontološko biće nego i kao aksiološko biće, biće vrijednosti.

Muhović svojim djelom uvodi aksiologiju u krug filozofskih disciplina i na našim prostorima, po čemu njegov *Uvod u aksiologiju* predstavlja uistinu pionirsko istraživanje vrijednosti. U svojim promišljanjima on je na tragu Hartmannove teorije o pluralitetu vrijednosti. Hartmann je, pored Schelera, promišljao aksiologiju dajući nemjerljiv doprinos njenoj afirmaciji. Za Muhovića, Hartmann je, uz Heideggera, najznačajniji mislilac 20. stoljeća.

Muhović u svom pionirskom radu analizira pitanje slobode i istine. Težnja ka istini i slobodi osnovna su čovjekova stremljenja. Predmet njegove analize je Kantovo učenje o slobodi, zatim Schellingovo poimanje pojavne i apsolutne slobode, te Schopenhauerovo tumačenje slobodne volje. Saznajna vrijednost i vrijednost istine su teme koje Muhović analizira iz ugla Heideggerovih, Hartmannovih i Schelerovih uvida u fenomen spoznaje.

Drugi dio knjige, obima 172 stranice, razmatra posebno Schelerovo i Hartmannovo poimanje aksiologije. U ovom dijelu rada autor raspravlja o kriterijima za određivanje vrijednosti, njihovim modalitetima i idealnom poretku. Muhović daje odgovor na pitanje šta je bit moralne osobe. Moralna osoba je odgovorna osoba, odgovorna prema drugima i sebi. On potom raspravlja o potrebama, karakteru, vrijednostima kao suštini ljudskog postojanja; o vrijednosnim hijerarhijama i snazi vrijednosti.

Muhović posebno naglašava da vrijednosti kao ideali nadilaze prostor i vrijeme. One su ideali svih ljudi u svim vremenima. Drugačije su međutim vrijednosti kao činjenice. One su podređene hirovima vremena i prostora. Takve vrijednosti dominiraju danas savremenom zapadnom civilizacijom, za koju Nietzsche smatra da je prolazna kategorija. Po njegovom mišljenju spas Zapada je u natčovjeku, koji će utemeljiti nove vrijednosti. Nietzsche se pritom poziva na povijesno iskustvo po kojem su sva društva (imperije) koja su temeljena na nemoralu (klanju, paljenju, pljački i eksploataciji) propala.

Muhović ukazuje i na poseban tip vrijednosti koje on naziva vrijednostima po sebi. To su ideje apsolutne istine i boga koje su vremenski i prostorno nemjerljive i ne mogu se tačno odrediti snagom ljudske spoznaje.

Na posljednjim stranicama svoga rada Muhović raspravlja o odnosu vrijednosne visine i vrijednosne jačine i zakonima kategorijalnog carstva. Raspravljajući o zakonima kategorijalnog carstva, Muhović se opredjeljuje za Hartmannovo viđenje triju zakona, koje on naziva zakonima ovisnosti. Prvi zakon je zakon jačine, drugi je zakon materije, a treći je zakon slobode. Zakon materije i zakon slobode omeđuju zakon jačine.

Sve su to shvaćanja koja nas uvode u jedno novo područje kojim se, na bosanskohercegovačkim prostorima, filozofija i društvena znanost nisu do sada uopće bavile. Stoga knjiga *Uvod u aksiologiju* prof. dr. Muslije Muhovića može biti snažan podsticaj proučavanju vrijednosti (aksiosa) kao temeljnih orijentira ljudske aktivnosti i čovjekovog traganja na putevima budućnosti. To traganje, kako insistira Muhović, podrazumijeva pluralitet vrijednosti, a ne samo jednu vrijednost, makar se ta vrijednost zvala “ideja dobra” (Platon) ili “sam čovjek” (Marx).